

הרב זלמן נחמיה גולדברג

פטור ממזונות וטענת מקח טעות בגין מחלת נפש

29/07/2018

תוכן השאלה, באחד שנשא אשה ונשתטית אחר הנשואין, ואחר זמן הבריאה אבל עדיין זקוקה לקחת תרופות זמן ארוך, והאשה תובעת מזונות, והבעל טוען שהיתה שוטה מלפני הנשואין ומקחו מקח טעות. ועוד טוען, שגם במצבה כעת שנתרפאת, אינו רוצה - שחושש שתחזור מחלתה, וגם באשר זקוקה לרפואות, ולכן רוצה לגרשה.

תשובה:

מתוך עיון בתיק הרפואי ושמיעת העדות לא ראינו שום ראיה שהאשה היתה חולה לפני הנשואין, וגם לא נתברר שבמשפחת האשה ישנם חולים במחלה הזאת. ומעתה, הדין נותן שכל ספק היכן נולדו המומין, קיימא לן בסימן קי"ז ס"ח באהע"ז, שכאן נמצאו כאן היו, ומכיון שנמצאו המומין בבית הבעל, אין לתלות ולהסתפק שמא היו כבר המומין בבית אביה. והנה שנינו בגמ' ב"ב דף צ"ז ב':

"המוכר יין לחבירו והחמיץ, אינו חייב באחריותו. ואם ידוע שיינו מחמיץ [בכל שנה], הרי זה מקח טעות".

ובגמ' שם דף צ"ח א':

"אמר ר' יוסי ב"ר חנינא: לא שנו [דאינו חייב באחריות] אלא בקנקנים דלוקח [שקבל הלוקח היין בחביותיו, דאיכא למימר כליו גרמו לו, ומיהו סיפא דקתני ואם ידוע שיינו מחמיץ התם אין לומר כלי הלוקח גרמו, דאנן סהדי שהיין רגיל בכך], אבל בקנקנים דמוכר [מצי אמר ליה הלוקח] הא חמרך והא קנקנך [דודאי יינך וכליך גרמו דסברא דמימות הבציר הוה היין מקולקל כבר, אלא דאין ניכר הדבר עד שעת חימוץ]... ופליגא דרב חייא בר יוסף דאמר... חמרא מזליה דמריה גרים" [ומיהו סיפא לא מצי למימר מזלך גרם, מאחר שהדבר ידוע שיינו מחמיץ הלכך חייב המוכר]. ע"כ.

ובחור"מ סימן ר"ל נפסק הדין כר' יוסי ב"ר חנינא, שהקונה יין והחמיץ בקנקנים של המוכר חייב המוכר. ולפי זה יש לדון במומין, כמו בנידון דידן, אם נאמר שמחלה זו הרי זה כיון שהחמיץ - שמתחילת בריאת האדם כבר יש קלקול אלא שאינו ניכר עד שעה שחלה - שמסתבר שכל שלא ראינו סמנים למחלה, אין לומר שכבר היה הקלקול מקודם.

תדע, שהרי המוכר בהמה לחבירו ונמצאת טריפה, נפסק בסימן רל"ב ס"א, ספק אם ניקב הריאה אצל הלוקח או אצל המוכר - על הלוקח להביא ראיה, ואין אומרים

[27/07/2018]

שסיבת הטריפה כבר היה מקודם. הרי שאין אומרים סברא זו, אלא במקום שנתפרש, כמו ביין ונעשה חומץ. אבל בדבר שלא נתפרש אין אומרים כן אלא תולים במזל הלוקח, ובענינו במזל הבעל ונסתחפה שדהו.

והנה בשו"ע, חו"מ סימן רל"ב ס"ז, פסק, בקנה גבינות ולאחר ג' ימים פתחם ונמצאו מרוקבות ריקבון גדול, ושאלו לעושי גבינה בכמה זמן ראוי לבא ריקבון ועיפוש כזה, אם יאמרו שנעשה הריקבון בבית המוכר, נמצא שהיה מקח טעות, ואם הדבר ^{אוצר החכמה} כן, המוציא מחבירו עליו הראיה.

ובסמ"ע שם סקל"ה כתב, דממילא אם המעות עדיין ביד הלוקח, פטור מלשלם, ואינו דומה לטרפות דפסק בסי"א דעל הלוקח להביא ראיה, ואם אין לו ראיה מוציאים המעות מידו, דשאני התם דמעמידין הבהמה על חזקתה, וסתם בהמה אינה נטרפת וברשות הלוקח נעשה הספק, ואמרינן כאן נמצא כאן היה המום. משא"כ גבינות דאין להם חזקה, דרוב גבינות כשנתישנו דרכן להתליע. "ודומה לזה כתבתי לעיל ס"ס ר"ל בשכר שהחמיץ דאין אומרים העמידנו על החזקה מה"ט ודלא כמשמעות הבית יוסף", דס"ל דדין זה דגבינות ודבהמה שווין [שבשניהם על הלוקח להביא ראיה, גם בלא שילם עדיין].

עכ"פ לדעת הב"י, גם בגבינות אומרים כאן נמצא כאן היה, ולדעת הסמ"ע בגבינות אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה. והטעם, כיון שבגבינות ישנות יש תולעים, א"כ יש כאן ספק אימתי נתיישנו הגבינות, ועל זה אין אומרים כאן נמצא – שמסביר הש"ש שזה כאילו לא נולד הספק לפני כן, כשהיה ברשות המוכר – שבדבר שמוכרח להיות, נוצר ספק שמא היה קודם.

עכ"פ למדנו מדברי שניהם, גם מב"י וגם מהסמ"ע, שאין שום סברא שאם רואים תולעים יש להניח שכבר היה סיבה בגבינה מתחילת יצירתו שיבואו שם תולעים. וכנראה שרק ביין ידעו חכמים שכך הדבר. ומכח זה נראה שבענינו דומה לטרפה, לא ליין והחמיץ, וממילא אין כאן מקח טעות. ואפילו לחיובה שבועת היסת אין הבעל יכול, כיון שאינו טוען ברי, שהרי לא יתכן שידוע, וכמו שכתב הקצה"ח בסימן רכ"ד, שלא יתכן שיהיה ברי – שאם ידע אין כאן מקח טעות. וכן אם היתה משפחתה מוחזקת במחלה זו, יתכן שהיה נחשב למקח טעות, שהרי בסימן ב' ס"ז נפסק: "לא ישא אדם אשה לא ממשפחת מצורעין ולא ממשפחת נכפין והוא שהוחזק ג' פעמים", ובזה יתכן שנחשב כאילו יש כבר סיבה, והרי זה כקונה יין ורגיל שמחמיץ יינו של המוכר.

אכן, כל זה מכח טענת הבעל – מקח טעות. אבל מה שטוען הבעל שרצונו לגרש, בזה יש לקבל טענתו, וממילא נפטר ממזונות, כיון שמוכן לגרש וליתן כתובה. והנה באשה שנשתטת, אם נשתטת בדרגא שאינה יודעת לשמור גיטה או משלחה וחוזרת, בזה יש לה מזונות, וכמו שפסק בסימן ע' ס"ד. ועיין ב"ש שם ובסימן קי"ט

סק"י, שמדובר בשוטה שמן התורה אי אפשר לגרשה, לכן יש לה מזונות. אכן אם יודעת לשמור גיטה, שרק מדרבנן אי אפשר לגרשה, בזה דעת הרמב"ם והשו"ע בסימן קי"ט ס"ו, שפטור ממזונותיה, ודעת הרמ"א שגם בזה חייב במזונותיה. אכן, למעשה, אין נ"מ בזה, שהרי כתב הח"מ בסימן קי"ט סקי"ב, שלאחר חדר"ג גם הרמב"ם מודה שחייב במזונותיה, וגם אם הבעל הוא ספרדי, מ"מ כבר כתב הנובי" שחרם שלא לגרש בע"כ נתפשטה בכל ישראל, וא"כ חייב במזונותיה.

אכן, אם נתרפאה ויודעת לשמור גיטה וגם יודעת לשמור עצמה, שיכול לגרש גם מדרבנן, יש לדון אם יש עליו איסור חדר"ג, שלא לגרש בע"כ.

כבר פסק בשו"ע ורמ"א סימן קי"ז ס"א, שבאשה נכפית, אם רוצה לגרש, פטור ממזונותיה גם אחר חדר"ג, שמום גדול כזה שגם באיש כופין לגרש, לא תיקן ר"ג. והנה בנשתטית מסתבר שלא תיקן ר"ג. וכן מסתבר, שאיש שוטה - אילו היה שוטה בר גירושין - היינו כופין אותו להוציא, שמסברה נראה שזהו מום גדול וכמו נסמא בשתי עיניו ונקטעו שתי רגליו, שמבואר בסימן קנ"ד ס"ד. ולפי"ז קשה מה שהבאנו מהח"מ, שאחר חדר"ג גם להרמב"ם חייב במזונותיה בנשתטית, וקשה הרי בנשתטית לא תיקן ר"ג, וא"כ מה שאינו מגרש אינו אלא מכח שאין לגרש שוטה או מן התורה או מדרבנן, וא"כ למה ישלם מזונות להרמב"ם?

וצריך לדחוק, שר"ג תיקן שלא לגרש בע"כ, והוציא מהכלל מי שיש בו מום שאילו היה בבעל היינו כופין להוציא - אותם לא החרים. אבל נשתטית, אף שבגלל המום היינו כופין להוציא, מ"מ כיון שבפועל אין כופין לגרש, שהרי אין שוטה בר גירושין, וכן באשה הרי לא יתכן לגרש שוטה - לא שוטה דאורייתא ולא שוטה דרבנן - ולכן לא הוציאו שוטה מהכלל, והרי גם היא נכללת באיסור חדר"ג, ולכן יש לה מזונות. אכן, כל זה כשהיא במצב של שוטה, אבל בעניננו שנתרפאת וראויה לגירושין - ומ"מ נראה שנחשב למום, שהרי עדיין זקוקה לרפואות - יש לומר, שנחשב למום שכופין אותה לקבל גט. ואף שבנובי"ת סימן ק"ד, הובא בפתחי תשובה סימן קי"ז סק"ג, מבואר שאם ראויה האשה לתשמיש, לפחות פעם אחת בחודש, אי אפשר לגרש בע"כ, ואינה דומה לנכפית שמסוכן להיות עמה, מ"מ בעניננו יש לומר שגרע, שהרי זקוקה לרפואות ויש חשש שמחלתה עתידה לחזור.

ועיין בפסקי דין של בתי הדין הרבניים, כרך א' דף 65 במסקנות אות ו': "במקרה שגם לאחר שהתרפא מהמום, נשארה בו הסיבה שגרמה למום ויש חשש של חזרה, הרי זה מקרי מום גדול שכופין לגט גם כשלא הוחזק במום זה שלש פעמים", ע"ש. ועיין ב"ש סימן קי"ז סקי"ב לענין מצורעת, ובאור גדול סימן ה' ובדף 71 שם; ובאוצר הפוסקים כרך א' י"ט ד' אות ה', שבנשתטית ב' פעמים חוששין שתחזור, וכיון שדרך בני אדם לחשוש לחזרה - אפשר להתיר על ידי ק' רבנים. ובאור גדול שם הביא מתפארת צבי, שבנשתטית ונרפאת ויש לחוש לחזרה, כופין אותה לקבל

גט ובעמודי אור חולק, ע"ש.

והנה בנידון דידן, שלא נתרפאת לגמרי ממש, וכמו שנראה מעדותו של ד"ר ר', וייתכן שגם כעת אינה במצב שראויה לתשמיש אפילו פעם בחודש. ומכש"כ שיש לחשוש שתחזור - והנה אף שקשה עם כל זה להתירו לגרשה בע"כ - אבל לענין להוציא ממנו מזונות, מסתבר שיכול לומר קים לי כשיטות, וכסברא שיכול לגרשה בע"כ, וממילא כשרוצה לגרש וליתן כתובה פטור ממזונותיה. ומכל הני טעמא נראה, שחייב שאר כסות ורפואה מזמן החתונה, וכל משך ימי חוליה שלא היתה ראויה לשמור עצמה, וכש"כ כשלא היתה ראויה לשמור גיטה, חייב בכל החיובים. אבל מזמן שנתרפאת מחולי הכבד, וראויה להתגרש מן התורה ומדרבנן, מאותו זמן ואילך, אין לחייבו בחיובים אלו, כן נראה לענ"ד.

והנה בעיקר הדין אם יש חשש שישתטה הבעל, אם כופין אותו להוציא, לכאורה אם היה אפשר לכפות שוטה, מסתבר שהיינו כופין, שהרי שוטה מונע כל עניני אישות, גם מזונות וגם תשמיש, ובאופן זה כופין, וא"כ כשיש חשש שיבוא לידי כך, גם כן יש לכופ. והנה מצינו שכל היוצא למלחמת בית דוד כותב לאשתו - בפשטות נראה שאפשר לכופ למי שיוצא למלחמה, שיגרש, שהרי למי שיוצא מארץ ונוסע למקום אחר, כופין לגרש, וכמו שנפסק בסימן קנ"ד ס"ח. ואף שמדובר שם כשהולך מרצונו, וא"כ אפשר לומר שהכפיה - היינו שלא יילך, אלא שבנותן גט בתנאי מתירים לו לילך. אבל אין הכרח לומר כן. שהרי מבואר בס"ט שם שבאם מוכרח לילך למקום משום סכנה, כופין אותו לגרש ושם הוא מוכרח¹, אלא ששם בודאי ילך ולא יחזור, משא"כ כשיש רק חשש שמא לא יחזור, אולי אין כופין כשמוכרח לילך. אבל אם נאמר שגם בזה כופין, א"כ מסתבר שכל שיש לחשוש שיגיע להיות שוטה, הרי זה כחשש שילך למקום אחר וכופין לגרש. וא"כ באשה בודאי כופין וממילא אין לה מזונות, וכבר כתבתי שיש לסמוך על זה לענין לפוטרו ממזונות מאחר שהוא מוחזק.

1. בבאור הגר"א שם אות נ' כתב צ"ל ג"כ כנ"ל" כמו שבאר בסעיף ח' דאין כופין אותו על עצם הגט אלא שלא ילך. וצ"ע כוונתו דאיך נכפנו על כך במקום סכנה, ואולי י"ל שכיון שהברירה בידו לגרש ולהנצל מן הכפיה, שוב אין כאן סכנה ופקו"נ. ולפ"ז אין לנו שוב ראייה לכפיה בחשש שישתטה שהרי לא שייך כלל לכפותו שלא ישתטה (הערת הרב מ. בליכר).